

Szilvási Andrea

A levéltár szakos hallgatók magyaroktatásában felmerülő nehézségek a pozsonyi Comenius Egyetemen*

Dolgozatom címének kapcsán felmerülhet a kérdés, mi okból szükséges a szlovákiai levéltár szakos hallgatóknak egyetemi tanulmányaik során Pozsonyban magyarul tanulniuk, hiszen az ország hivatalos nyelve a szlovák, s nem a magyar, ennél fogva a hivatalos és a nem hivatalos iratok nagy része is – melyekkel a levéltár szakosok tanulmányaikat végezve találkozhatnak – államnyelven íródik. A következőkben többek között ennek a kérdésnek a magyarázatára is kitérek, illetve a magyar mint idegen nyelv oktatásának a szóban forgó hallgatók speciális képzése kapcsán felmerülő nehézségeit írom le. Tanulmányom helyzet- és problémabemutató jellegű, mindamellett rávilágít a lehetséges okokra és megoldásokra is.

1. Bevezetés

Amint arra a fenti kérdésfelvetéssel is utaltam, a pozsonyi Comenius Egyetem Bölcsészettudományi Kara levéltár szakos hallgatóinak tanulmányaik során a német és a latin mellett – legalább az értés szintjén – a magyar nyelv elsajátítását is kötelezően előírja. Ennek oka, magyarázata a térség történetére vezethető vissza, hiszen 1918-ig a szlovákiai levéltári anyag jelentős része magyarul íródott. Az I. világháború végéig Szlovákia területe ugyanis az Osztrák–Magyar Monarchia részét alkotta, ahol a 18. század végén kezdték meg a magyar hivatalos nyelvként való elismertetésének hosszú munkáját. A 19. századtól kezdődően a jelzett időpontig a mai Szlovákia területén kiadott hivatalos iratok magyar nyelven készültek, bár a magánlevéltárakban, városi irattárakban már a 16. századtól találhatunk magyarul írt dokumentumokat. A levéltáros feladata pedig éppen ezeknek a régi iratoknak, okleveleknek a rendezése, tanulmányozása, megőrzése, jegyzékek, ki-mutatások készítése, önálló kutatómunka végzése (pl. egy családfa felkutatása), felvilágosító és tanácsadó szolgálat teljesítése stb., s e munka megbízható és alapos kivitelezéséhez, a magyar forrásanyag megértéséhez legalább középfokú magyar nyelvtudásra van szükség (vö. Mussoniová 1982, 172, 176; Hizsnay Tóth 2011, 104; Misad 2008, 139).

Az érintett hallgatók magyarnyelv-oktatása azonban több szempontból is nehézségekbe ütközik a Comenius Egyetemen, ennek következményeként pedig még a

végzős levéltár szakos hallgatók sem rendelkeznek az esetek többségében megfelelő szintű, a gyakorlatban használható magyar nyelvtudással, bár egy (kisebb) részük – a körükben végzett kérdőíves felmérés tanúsága szerint – valahogyan elboldogul a magyar szövegekkel munkája során. A levéltár szakosok magyarnyelv-oktatása tehát távolról sem nevezhető eredményesnek; e tény okainak feltárását megelőzően azonban azt vizsgáljuk meg, hogyan illeszkedik be a magyar mint idegen nyelv oktatása a levéltár szak programjába, illetve kifejezetten a szakot választó hallgatók nyelvi képzésébe.

2. A magyar mint idegen nyelv oktatása a levéltár szak programjába, illetve nyelvi képzésébe ágyazva

A levéltár szakos hallgatók képzési programja a kar más szakirányaihoz hasonlóan szintén a bolognai rendszer felépítését követi: bakkalaureátusi és magiszteri szintre tagolódik. A többi programtól eltérően azonban nem 3 + 2 éves, hanem 4 + 1 éves ciklusokban valósul meg. A képzés évei alatt a hallgatók a történelem különböző korszakaira, valamint azok különböző szempontú tárgyalására irányuló, a történelmi forrásanyagokkal foglalkozó, illetve a történelem egyes segédtudományait (pl. az oklevéltant, kortant, pecsétant, címertant, írástant stb.) bemutató szaktantárgyakat teljesítenek, természetesen szlovákul; a későbbi levéltári munka sikerességéhez – a mai Szlovákia területén a hivatalos ügyek rögzítésére a múltban használt nyelvek okán – azonban elengedhetetlenül szükséges a latin, a német és a magyar nyelv oktatása is. Ezen nyelvek megjelennek ugyan a levéltár szak képzési programjában, ismeretük fontossága azonban az egyes nyelvek tanulására szánt idő (a heti óraszám, valamint a nyelvtanulás szemeszterekben kifejezhető hossza), illetve a kötelező és fakultatív órák számának megoszlása tekintetében is eltérőnek látszik (ais2.uniba.sk; Hízsnayai Tóth 2011, 102–104; Szilvási 2010, 18).

A szóban forgó szakra a hallgatók német nyelvtudással nyernek felvételt, magyar és latin nyelvi ismeretekkel viszont semmilyen szinten nem kell rendelkezniük. Ez utóbbi két nyelvvel tehát egészen az alapoktól ismerkednek a hallgatók egyetemi tanulmányaik során, viszont a magyar nyelv oktatása a másik két nyelvhez képest egy évvel később, csak a harmadik szemeszterben kezdődik, ráadásul a némethez és a latinhoz viszonyítva is fele annyi óraszám (heti másfél órában) folyik. A koncepció kialakítója, a Levéltártudomány és Történelem Segédtudományai Tanszék indokoltnak érezte a másik két nyelv esetében a magyarhoz képest dupla óraszámot (ais2.uniba.sk).

Hátrányban van a magyar nyelvoktatás a némettel és a latinnal szemben a fakultatív tantárgyak tekintetében is: szabadon vagy kötelezően választható magyarórák

vagy szemináriumok kifejezetten az adott szak számára ugyanis nincsenek. Ennek magyarázatát a levéltár szakosok magyar nyelvoktatását a Comenius Egyetemen a 2000. évi „takarékosági intézkedések”¹ óta ellátó Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék leterheltségében és személyi kapacitásának végességében kell keresnünk. Míg ugyanis eleve kis létszámú tanszékünk saját belső programjai mellett a Bölcsészettudományi Kar egy teljesen különálló tanszéke egyik szakirányának teljes nyelvi képzését is köteles biztosítani, ugyanerre a germanisztika és a klasszikus filológia tanszék nincs és soha nem is volt kötelezve, noha tanerőhiányról a magas hallgatószámunk köszönhetően egyik esetében sem beszélhetünk. A szóban forgó szak német és latin nyelvi képzésébe a két említett tanszék csak a választható tantárgyak révén kapcsolódik be; ezek biztosítását is mindkét esetben meg tudják oldani az éppen aktuális kurzuskínálatukból, a nyelvoktatást pedig a bölcsészhallgatók nyelvi továbbképzéséért felelős Idegen Nyelvi Tanszék végzi. A magyar esetében ugyanez a megoldás nem lehetséges, az említett tanszéknek ugyanis nincs a magyart idegen nyelvként oktatni tudó, magyar vagy akár szlovák anyanyelvű munkatársa. A német és a latin nyelv tanulását – amint említettem – az első évtől kezdődően választható órák (pl. szövegolvasási szemináriumok) is támogatják, a latinoktatás ráadásul a másik két nyelv oktatásától eltérően nem hat, hanem nyolc szemeszteren keresztül folyik, a szaknyelvoktatás azonban mindhárom nyelv esetében csak az utolsó két szemeszterben kerül előtérbe elsősorban középkor- és újkori szövegek olvasása és fordítása formájában. Mindezen vázolt – az egyes nyelvek tanulását illetően különböző – föltételek ellenére az elvárt nyelvtudásszint a képzés végén mindhárom nyelv esetében mégis azonos (ais2.uniba.sk; Hizsnyai Tóth 2011, 102–104).

3. A levéltár szakosok magyaroktatásának csekély eredményessége, s ennek okai

A Comenius Egyetem Bölcsészettudományi Karának Magyar Nyelv és Irodalom Tanszéke a magyar mint idegen nyelv oktatását kari szinten végzi, hiszen a magyarul kötelezően tanuló levéltár szakosok mellett választható tantárgyként a bölcsészkar bármely hallgatója fölvehet magyar nyelvórát. A jelentkezők között általában a történelem, a néprajz és az újságírás szakosok dominálnak, a csekély eredményesség azonban elsősorban a levéltár szakosokat jellemzi (vö. Szilvási 2010, 18). Mindezt nyilvánvaló módon nem egyszerűen a tantárgy kötelező vagy választható jellege idézi elő, a kérdés ennél jóval összetettebb.

¹ Értsd: elbocsátások.

A nehézségek egyik, a fentebb vázoltak alapján is könnyen kikövetkeztethető oka a levéltár szak programjának, pontosabban a nyelvi képzésre vonatkozó koncepciójának átgondolatlansága: következetlenségekből és hiányosságokból is akad benne bőven, melyeken a szakot kínáló, így a tantárgyért felelős Levéltártudomány és Történelem Segédtudományai Tanszék évek óta nem változtat még a tantárgyat oktatók javaslatára sem. Az aránytalanságot a három nyelv tanulásához biztosított feltételek között – a körükben végzett kérdőíves felmérés tanúsága szerint – azonban a levéltár szakos hallgatók is látják, tapasztalják: kevésnek tartják a heti óraszámot, hiányolják a kiegészítő, fakultatív órákat, túlságosan nagyoknak érzik az elvárásokat, s elérhetetlennek találják a negyedik év végére kitűzött nyelvi szintet. Biztos és a gyakorlatban is használható középfokú magyar nyelvtudásra az adott feltételek mellett szinte lehetetlen szert tenniük, esélyük erre egyedül azoknak hallgatóknak van, akik már tanulmányaik kezdete előtt is rendelkeztek valamilyen szintű magyar nyelvtudással, vagy vannak magyar rokonaik, ismerőseik, tehát bármilyen szinten is, de biztosítva van számukra a támogató magyar nyelvi környezet.

Az áhított cél elérését azonban nagymértékben akadályozza a hallgatók általában vett (természetesen nem egytől egyig mindegyükre, de többségükre jellemző) magyartanulás iránti csekély motiváltsága is: a magyar nyelv ismeretének fontosságával a levéltári munka során ugyan tisztában vannak, saját bevallásuk szerint mégsem fordítanak elegendő időt az egyéni nyelvtanulásra, a nyelvtudás önálló fejlesztésére. Anyanyelvük (ti. a szlovák) és az általuk ismert, beszélt, többségében indoeurópai nyelvek rendszerétől nagymértékben eltérő, tőlük a nyelvi rendszer minden szintjén sokban különböző magyar nyelv komoly nehézségeket okoz számukra; nem sokuknak van elég türelme és kitartása megküzdeni az egyes nyelvtani jelenségek megértésével, elmélyítésével, odafigyelni a kiejtésre, memorizálni a számukra gyakran szinte megjegyezhetetlen hosszúságú szavakat stb. Érdeklődésüket nyelvünk iránt a kérdőívben adott válaszaik alapján leírja az a tény is, hogy olyan szabadidős tevékenységeket, amelyek magyar nyelvi képességeiket, ezek révén pedig készségeiket is fejlesztenék (például magyar nyelvű sajtótermékek, újságok, folyóiratok olvasása, magyar rádióállomások vagy -adások hallgatása, magyar televízióműsorok követése), csak nagyon kis hányaduk végez, s ez is leginkább azokra jellemző, akik magyar rokonaik, ismerőseik révén már a tudatos nyelvtanulás kezdete előtt is rendelkeztek valamilyen szintű magyar nyelvtudással. Ez az összefüggés nem meglepő, hiszen a levéltár szakosoknak ez utóbbi csoportját nemcsak szakmai célok, hanem érzelmi szálak is motiválják a nyelvtanulásra.

A levéltár szakosok magyartanulása csekély sikerességének további oka, vagy legalábbis nagymértékben befolyásoló tényezője az érintett hallgatók speciális képzésére szakosodott tanárok hiánya egyetemünkön. Ahhoz, hogy a feladatát sikeresen teljesíthesse, a levéltár szakosok magyar nyelvi képzését biztosító oktató-

nak egyszerre kell levéltártudományi alapismeretekkel rendelkező szakembernek, magyar–szlovák szakfordítónak és nem utolsó sorban magyar mint idegen nyelv szakos tanárnak lennie. Tanszékünk azonban nem rendelkezik olyan munkatárssal, aki a felsorolt feltételek mindegyikének eleget tenne, a 2000-ben önállósult Levéltártudomány és Történelem Segédtudományai Tanszék pedig a fentebb már említett elbocsátások miatt önállósulásával egy időben volt kénytelen megválni többek között a magyar mint idegen nyelvként oktató, az Állami Levéltárban is dolgozó szakképzett munkatársától, a magyaroktatást viszont a lehető legtakarékosabb módon mégis meg kellett oldania. Így került a képzés biztosítása tanszékünk kompetenciájába, noha a magyarnak anyanyelvi, nem pedig idegen nyelvi aspektusú oktatására szakosodtunk elsősorban – különböző (tanári, fordítói-tolmácsi, illetve a következő tanévtől kezdődően újságírói-szerkesztői) tanulmányi programok keretén belül (vö. Hizsniai Tóth 2011, 102–104). Magyar mint idegen nyelv tanári szak Szlovákiában eddig nem szerepelt egyik egyetem kínálatában sem, ezért tanszékünk más – magyar mint idegen nyelvként oktató – szlovákiai és magyarországi intézmények mintájára magyar és valamilyen idegen nyelv szakot végzett (így anyanyelvi jellegű nyelvészeti és irodalmi, valamint idegen nyelvi módszertani ismeretekkel is rendelkező) munkatársait, az utóbbi években pedig doktorandusz hallgatóit jelöli ki erre a feladatra (vö. Szilvási 2010, 21).

A szakképzett tanárok hiányával szorosan összefüggő, s az oktatást nagyban megnehezítő probléma a képzésnek megfelelő, korszerű tankönyv hiánya is. Az egyetlen, kifejezetten a szlovák anyanyelvű levéltár szakos hallgatók számára kiadott magyar mint idegen nyelvi tankönyv egyetemünkön 1982-ben íródott, ennél fogva jócskán elavult már, ezenkívül magyar anyanyelvű lektor híján számos pontatlanság és magyartalanság is tarkítja, szövegeihez pedig hiányoznak a feldolgozást segítő feladatok (Mussoniová 1982). Tanszékünk ezért a levéltár szakosok magyar nyelvi képzéséhez 2000-ben egy másik nyelvkönyvet keresett, illetve választott: az *Itt magyarul beszélnek* című magyarországi tankönyvcsaládot (Kovácsi 1993, 2000). A választást egyrészt az a tény indokolta, hogy a segédanyag három közvetítő nyelvet (németet, angolt és franciát) is használ; még ha egyik sem jelen célcsoportunk anyanyelve, németül viszont minden hallgatónak tudnia kell, másrészt pedig az a körülmény, hogy a tankönyvcsalád utolsó, harmadik kötetének szövegei történelmi témájúak, amelyek a levéltár szak utolsó két szemeszterére tervezett szaknyelvközpontú oktatáshoz, illetve a szaknyelvi alapszókincs elsajátíttatásához többé-kevésbé megfelelnek (Hizsniai Tóth 2011, 105–107).²

² A fenti tankönyv már nem kapható, utánnnyomásához a szerző jogutódjai nem járultak hozzá. (A szerk.)

4. Az elképzelhető megoldások, avagy az eredményesség felé vezető út

Hogy a jelen állapoton változtassunk, s célcsoportunk, a levéltár szakos hallgatók tanulmányaik befejeztével rendelkezzenek a jövőbeli munkájukhoz szükséges szintű magyar nyelvi ismeretekkel, még van min dolgoznunk. Első feladatként a levéltár szak programjában található következetlenségek kiküszöbölését, illetve a hiányosságok pótlását jelölném meg. Ennek teljesítéséhez a magyarórák számának növelésére, valamint fakultatív magyarórák beiktatására van szükség, hogy ezzel intenzívebbé tegyük a nyelvoktatást, több idő jusson a gyakorlásra, memorizálásra, automatizálásra stb., hiszen egy idegen nyelv elsajátítása nyelvviskolai keretek között is elég nehéz feladat, hát még akkor, ha a tanulást szóbeli és írásbeli vizsgákra való felkészülés, beadandó munkák elkészítése szakítja meg, ráadásul emellett másik két idegen nyelv tanulására is koncentrálni kell.

Az óraszámok növelésének, illetve új tantárgyak bevezetésének azonban új, szakképzett tanerő biztosításával is kellene járnia, tanszékünk tanárai ugyanis három párhuzamosan futó belső tanulmányi program tantárgyainak oktatásával is le vannak terhelve. A problémát az Idegen Nyelvi Tanszék vagy a Levéltártudomány és Történelem Segédtudományai Tanszék oldhatná meg egy vagy több szakképzett munkatárs alkalmazásával, csak hogy a kérdésnek anyagi vonatkozásai is vannak, amelyek – mint tudjuk – gyakran megakadályozzák az előrelépést.

A jövőbeli eredményesebb oktatáshoz viszont mindenképpen hozzájárul majd a készülőfélben lévő, speciálisan a levéltár szaknak megfelelő, korszerű tankönyv, amely tanszékünk munkatársának tollából születik, megjelenésére azonban még várni kell. A koncepció beharangozása alapján a könyv hatékony segédanyagként ígérkezik – eleget téve elsősorban a szak magyar nyelvi képzésére vonatkozó követelményeknek: a nyelvoktatás koncepciója szerint előbb alapfokú, majd szaknyelvi ismereteket nyújt, s közvetítő nyelve a szlovák. A tankönyv emellett – tervezete alapján – a modern nyelvoktatásban érvényesülő elveket is követi: nyelvszemlélete egyrészt funkcionális, másrészt kontrasztív és interkulturális (azaz a közvetítő és az elsajátítandó nyelvek és kultúrák egymáshoz viszonyítását hangsúlyozza); a nyelvtant leíró rész a fokozatosság elvére épül, s a szókincs szövegkörnyezetbe ágyazva, különféle előre megalkotott, illetve ezekből analogikusan újra felépíthető, az élőnyelvhez közeli stílusú párbeszédiken keresztül rögzül. A nyelvkönyv szövegei nehézségi szintjük és témáik szerint csoportosulnak, és szövegfeldolgozó feladatok is kapcsolódnak hozzájuk (vö. Hízsnayai Tóth 2011, 107–110).

A nehézségek negyedik oka, a hallgatók motivációja rajtunk, oktatókon, oktatásszervezőkön kívülálló körülmény; mindenesetre bizhatunk abban, hogy a vázolt feltételek biztosítása révén lelkesedésük is nő majd.

5. Összegzés

A pozsonyi Comenius Egyetem Bölcsészettudományi Kara levéltár szakos hallgatóinak tanulmányaik során a német és a latin mellett – legalább az értés szintjén – a magyar nyelvet is el kell sajátítaniuk. Mindez a térség történetére vezethető vissza, hiszen 1918-ig a szlovákiai levéltári anyag jelentős része magyarul íródott. A szóban forgó hallgatók magyaroktatása azonban több szempontból is nehézségekbe ütközik. Ezek egyike, hogy a levéltár szakosok magyaroktatását a Comenius Egyetemen 2000 óta ellátó Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék nem rendelkezik olyan oktatóval, aki a fent említett hallgatók speciális képzésére szakosodott volna. A szaknak megfelelő, korszerű magyar mint idegen nyelvi tankönyv előkészületei ugyan folynak már, de megjelenésére még várni kell; addig is egy magyarországi tankönyvcsalád, illetve kiegészítésként egy, a szlovák anyanyelvűek számára íródott önképző könyv van használatban. További gondot jelent a levéltár szakos hallgatók többségének esetében a magyar nyelv tanulása iránti motiváció hiánya is, s ezt az ellenérzést erősítik sajnálatos módon a szak programjának következtelenségei és hiányosságai, amelyeknek kiküszöbölése, illetve pótlása az első lépést jelenthetnék az oktatás eredményessége felé vezető úton.

IRODALOM

- Hizsnyai Tóth Ildikó 2011. A magyar mint idegen nyelv esete a levéltár szakos hallgatók képzésével a pozsonyi Comenius Egyetem Bölcsészettudományi Karán (2000–2010). In: Misad Katalin – Cseh Zoltán (szerk.). *Nova Posoniensia. A pozsonyi Magyar Tanszék évkönyve*. Szenczi Molnár Albert Egyesület / Kalligram Kiadó, Pozsony. 100–113.
- Kovácsi Mária 1993, 2000. *Itt magyarul beszélnek I–III*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- Misad Katalin 2008. A magyar mint idegen nyelv / hungarológia oktatásának gyakorlati kérdései a pozsonyi Comenius Egyetemen. In: Fazekas József (szerk.). *Emlékkönyv Zeman László 80. születésnapjára*. Lilium Aurum, Dunaszerdahely. 136–146.
- Mussoniová Ema 1982. *Odborné texty a cvičenia z jazyka maďarského pre poslucháčov archívniectva. Vysokoškolské skriptá*. Filozofická fakulta Univerzity Komenského, Pozsony.
- Szilvási Andrea 2010. A magyar mint idegen nyelv / hungarológia műhelyei Szlovákiában. In: *THL*₂, 2010/1–2: 16–23.
- ais2.uniba.sk/ais/files/1372789366255.html?appId=11658716&contentType=text/html&antiCache=-58585433833000&file=1372789366255.html
- ais2.uniba.sk/ais/files/1372789652434.html?appId=11658716&contentType=text/html&antiCache=-58585433547000&file=1372789652434.html

Szilvási, Andrea

**The difficulties in teaching Hungarian language for students of the Archival Studies
at the Comenius University**

The students of the Faculty of Philosophy at the Comenius University specialized in Archival Studies are not only required to learn German and Latin but they have to, at least understand the Hungarian language as well. This requirement is based on the fact that due to the history of the area most of the records of the Slovak archival material were written in Hungarian. There are several reasons why the teaching of the Hungarian language in case of the above mentioned students faces difficulties. First of all, none of the teachers of the department of Hungarian Language and Literature are specialized in this subject although this department has been responsible for teaching the students of the Archival Studies since 2000. Furthermore, an up-to-date students' book for learners of the Hungarian language is only in process and far from publishing. The students learn from books published in Hungary and they also use a self study book for Slovaks. Another difficulty in case of most of the students is the lack of motivation. This is only reinforced by the fact that the whole program of this specialization is inconsistent and there are also shortcomings. The first step in making the teaching more effective could be the elimination of the inconsistency and filling up the shortcomings.